

УДК 347.9 (477)

DOI href="https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.8">https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.8

Кучер Т. М.,

доктор юридичних наук, адвокат,
доцент кафедри публічного та європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та права
Київського міжнародного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДОВЕДЕННЯ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Анотація. Дана наукова стаття присвячена розкриттю специфіки доведення у межах розгляду справ про стягнення аліментів на утримання дитини у порядку цивільного судочинства України. В світлі процесу інтеграції України до Європейського Союзу дана тематика є вкрай актуальною та важливою виходячи з необхідності безумовного забезпечення прав дитини на тлі міжнародної спільноти. Спираючись на іманентну природу доведення розроблену та впроваджену автором у даній науковій праці детально аналізуються елементи доведення з урахуванням основних принципів цивільного процесу як то змагальності та диспозитивності, які в повній мірі розкриваються в межах розгляду справи в порядку позовного провадження. Автор як гносеологічно, так і емпірично показує інтенцію елементів доведення шляхом наведення тез, контртез, аргументів, контраргументів в рамках досліджуваної категорії справ. З урахуванням практичної діяльності автора як адвоката наводяться конкретні приклади прогалин в чинному законодавстві України щодо переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, що не лише зумовлює неоднозначне застосування правових положень, а й може стати підставою для неможливості стягнення достатнього рівня аліментів на утримання дитини для забезпечення їй мінімальних життєвих потреб. Також автором на прикладі конкретної судової справи аналізуються обставини, які входять до предмету доведення в означеній категорії справ і ті труднощі з якими особам, які звертаються до суду та їх опонентам прийдеться зіткнутися у процесі представлення їх правових позицій, які можуть бути діаметрально протилежними одна одній.

На основі детального та глибинного дослідження автором робляться висновки, які характеризуються науковою новизною та конкретні пропозиції по вдосконаленню чинного законодавства України у межах цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: доведення, правова позиція, доказ, теза, контртеза, аргумент, контраргумент, стягнення аліментів, утримання на дитину.

Kucher T. M. Features of evidence in cases of collection of child alimony

Abstract. This scientific article is devoted to the disclosure of the specifics of proof within the scope of consideration of cases on the collection of alimony for child maintenance in the civil justice system of Ukraine. In the light of the process of Ukraine's integration into the European Union, this topic is extremely relevant and important based on the need to unconditionally ensure the rights of the child against the background of the international community. Relying on the immanent nature of the proof developed and implemented by the author in this scientific work, the elements of proof are analyzed in detail, taking into account the main principles of the civil process, such as adversariality and dispositiveness, which are fully disclosed within the scope of the case consideration in the order of the legal proceedings. The author both epistemologically and empirically shows the intention of the elements of proof by presenting theses, countertheses, arguments, counterarguments within the studied category of cases. Taking into account the practical activity of the author as a lawyer, specific examples of gaps in the current legislation of Ukraine regarding the list of types of income that are taken into account when determining the amount of alimony are given, which not only leads to the ambiguous application of legal provisions, but can also become the basis for the impossibility of collecting a sufficient level of alimony for child support to provide her with the minimum necessities of life. Also, the author, using the example of a specific court case, analyzes the circumstances that are part of the subject of proof in the specified category of cases and the difficulties that the persons who turn to the court and their opponents will have to face in the process of presenting their legal positions, which may be diametrically opposed to each other.

On the basis of detailed and in-depth research, the author draws conclusions that are characterized by scientific novelty and specific proposals for improving the current legislation of Ukraine within the framework of civil procedural legislation.

Key words: proof, legal position, evidence, thesis, counterthesis, argument, counterargument, collection of alimony, child support.

Забезпечення нормального життєвого рівня дітям з боку матері та батька є не лише головним обов'язком батьків згідно з національним законодавством, а й дотриманням взятих на себе зобов'язань Україною в межах світової спільноти за Конвенцією про права дитини. У частині першій статті 3 Конвенції про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. За цим міжнародно-правовим документом держави-учасниці не лише визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини, а й мають вживати необхідних засобів для несення батьками основної відповідальності за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини тощо[1]. Тому питання гарантування достойних стандартів утримання дітей батьками має багатофункціональне значення для нашої держави як заради зрощування та виховання гідних представників української нації та набуття іміджу стабільного правозабезпечувального міжнародного партнера.

Використання досудового способу врегулювання такого питання між батьками дитини шляхом досягнення взаємної згоди про розмір аліментів та інших платежів ще не можна розглядати як один з найбільш поширених в нашій державі. В адвокатській діяльності (мається на увазі здійснення адвокатської діяльності автора. – Т.К.) саме судове врегулювання спору в межах позовного провадження цивільного судового судочинства є одним з найпоширеніших, до якого звертається колишнє подружжя, існуюче, або, особа, яка є батьком, матір'ю дітей/дитини, з якою останні проживають. Стягнення аліментів в мінімальному розмірі за допомогою звернення до процедури наказного провадження хоча і є найбільш швидким та гарантованим модусом отримання бажаного однією із сторін (заявником/стягувачем), однак значно

обмежує варіативність дій сторони в розрізі доведення обставин, на які вона посилається, та, звісно, елімінує будь-яку спромогу особи, яка звернулася до суду з заявою про видачу судового наказу отримати підвищений розмір аліментів окрім гарантованого державою мінімального. Хоча в запропонованій моделі можна скористатися алгоритмом щодо швидкого присудження та отримання аліментів у мінімальному розмірі та звернутися знову до суду щодо зміни розміру аліментів. Однозначно, що це має відповідати нормативним положенням та мати в основі правові підстави. Але саме це може бути предметом інших наукових досліджень. В межах окресленої тематики інтенційну важливість мають особливості доведення обставин щодо розміру стягнення аліментів саме в межах позовного провадження задля отримання адекватного рівня утримання на дитину/дітей. Актуальність теми даної статті є очевидною, адже саме від забезпечення належного утримання майбутнього покоління можливо говорити про збереження нашої автентичності. А враховуючи проєвропейський шлях нашої держави, то гарантування відповідних правомочностей дає змогу бути саме державою, традиції якої відповідають дійсним європейським цінностям.

Доведенням є система механічних (доказування) та розумових (включаючи й оціночних) дій суб'єктів цивільної справи, нотаріального, виконавчого провадження щодо його складових (доказів, обставин, доводів тощо) з притаманними їм взаємозв'язками та відносинами між собою [2, с. 17]. Очевидно, що найбільш повно та яскраво доведення з притаманними йому елементами розкривається при розгляді справ у порядку цивільного судочинства України. Це є цілком закономірно розуміючи загальну та диспозитивну природу даного виду судочинства, де зокрема може мати місце і інтегрування особи, що звертається до суду за захистом з суб'єктом, до якого звернені такі вимоги. Також основна роль у цих процесах відведена саме поведінці осіб, які беруть участь у справі і саме від їх активності залежать результати розгляду відповідної справи. Частина 3 статті 12 ЦПК України закріплює вимоги щодо обов'язку доведення обставин

кожною стороною, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень і чітко вказує на необхідність вчинення особами, які беруть участь у справі дій з подання доказів. Прямий обов'язок з приводу виконання таких дій містить і стаття 83 ЦПК України, у якій зазначено, що сторони зобов'язані подати свої докази суду до або під час попереднього судового засідання у справі, а якщо попереднє судове засідання не проводиться – до початку розгляду справи по суті, інакше, якщо сторона не доведе поважність причин такого пропуску вони не будуть прийняті судом.

Саме на прикладі цивільного процесу, виходячи із принципів змагальності та диспозитивності для досягнення своєї матеріальної та процесуальної мети кожна особа, яка бере участь у справі зобов'язана довести обставини на підставі наданих нею доказів. Досить складним є доведення саме у справах, пов'язаних із стягненням аліментів в частці від заробітку/доходу відповідача. Судовий захист права на аліменти є надійним та ефективним способом, оскільки дозволяє суду, здійснюючи правосуддя, в межах цивільної процесуальної форми всебічно з'ясувати обставини кожної конкретної справи, дослідити всі надані докази, винести рішення, обов'язкове до виконання, тобто реально сприяти захисту суб'єктивного права дитини відповідного віку [3].

У контексті саме доведення в справах про стягнення аліментів з того з батьків, хто проживає окремо від дитини основний спір, як правило, буде стосуватися щодо розміру частки заробітку/доходу та/чи способу такого стягнення. Зокрема, відповідно до частини третьої статті 181 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина. Аналогічну складову щодо вибору того з батьків з ким проживає дитина способу стягнення утримання передбачає і ч. 1 статті 184 СК України, а саме суд за заявою одержувача визначає розмір аліментів у твердій грошовій сумі. Однак, варто звернути увагу на застосоване автором словосполучення

щодо важливості доведення обставин з приводу стягнення утримання на дитину «в розмірі частки від заробітку/доходу та/чи способу такого стягнення». Адже такий нерозривний зв'язок розміру та способу стягнення обумовлений як нормами права так і судовою практикою. Постановою Касаційного цивільного суду Верховного Суду України від 22.08.2022 № 712/6313/21 (61-3728 св 22) зроблено висновок, що з огляду на відсутність імперативної заборони змінювати розмір аліментів шляхом зміни способу їх присудження, за положеннями статті 192 СК України зміна розміру аліментів може мати під собою й зміну способу їх присудження (зміна розміру аліментів, стягнутих за рішенням суду у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини на розмір аліментів у певній твердій грошовій сумі та навпаки) [4].

Отже, під час вироблення правової позиції щодо утримання на дітей слід виходити з конкатенації пов'язаних між собою категорій щодо можливості зміни розміру та способу такого утримання, і відповідно, кожен елемент доведення має враховувати таку сукупність.

Фундаментальним принципом в такій категорії справ має стати положення, що діти не повинні жити за мінімальними стандартами, якщо батьки здатні надавати більший обсяг матеріальної допомоги. Але зобов'язаному сплачувати аліменти одному із батьків необхідно роз'яснити його/її право на контроль за використанням коштів на утримання і розвиток дитини, включаючи обов'язок невитрачені протягом місяця кошти класти на банківський рахунок дитини [5, с. 14].

Але саме щодо доведення розміру аліментів, які особа має намір отримувати на дитину або спростування такого розміру відповідачем є суттєво утрудненим в силу недостатньої визначеності джерел доходів з яких можуть присуджуватися такі періодичні виплати, а також відсутність кореляції імперативних положень СК України щодо визначення такого розміру з можливим переліком коштів.

Насамперед, зауважу, що правовим документом, який регламентує конкретний список отриманого зобов'язаною особою, з чого може обраховуватися фактичний розмір на

утримання дитини/дітей, є пункт 1 Постанови КМУ від 26 лютого 1993 р. № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб». Так, згідно з останнім утримання аліментів з працівників провадиться з усіх видів заробітку і додатково винагороди як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом, в тому числі з: основної заробітної плати за посадовим окладом, тарифною ставкою, відрядними розцінками тощо; усіх видів доплат і надбавок до заробітної плати; грошових і натуральних премій; винагороди за загальні річні підсумки роботи підприємств та організацій; доходів від підприємницької діяльності, селянських (фермерських) господарств, кооперативів, об'єднань громадян, а також доходів, що припадають на частку платника аліментів від присадибної ділянки або підсобного господарства; усіх видів заробітку, одержуваного адвокатами за роботу в юридичних консультаціях; плати, отриманої за передачу в оренду земельної ділянки або земельної частки (паю) тощо. Позитивним можна визнати, що така норма в останньому підпункті містить вказівку щодо інших видів заробітку, що свідчить про невиключність вказаних імперативних положень.

Для досягнення найбільш ефективних і бажаних для особи результатів розгляду цивільної справи, вчинення нотаріального, виконавчого провадження доцільним є здійснення представництва компетентною особою – адвокатом або юристом, дії яких у межах складових цивілістичного процесу мають відрізнятися від тих дій, які вчиняють пересічні громадяни, оскільки для отримання позитивних процесуальних наслідків необхідні знання та навички, постійне підвищення кваліфікації. Так, доводи, які адвокат створює та оприлюднює в межах своєї професійної діяльності, переважно повинні мати вид аргументів задля надання їм більшої переконливості, тобто доведення має бути кваліфікованим. Натомість доводи осіб, які беруть участь у справі, у більшості випадків можуть бути висловлені у вигляді «емоційних» тез, і таке доведення буде простим і не завжди компетентним [2, с. 14-15].

Варто пам'ятати, що цей же підзаконний нормативно-правовий документ містить

у п. 12 обмеження щодо конкретних категорій доходів, з яких утримання аліментів не провадиться. Як приклад, це вихідна допомога при звільненні і суми неоподаткованого розміру матеріальної допомоги; компенсації працівникові за невикористану відпустку, крім випадків, коли особа при звільненні одержує компенсацію за відпустку, не використану протягом кількох років; допомога на лікування тощо. Тобто, при формуванні контртез опонент може використати ці імперативні положення для доведення неможливості стягнення з конкретних видів доходів, однак саме своє змістовне навантаження у досягненні бажаного для особи результату ця теза набуде лише у тому випадку, якщо буде мати побудову аргументу, тобто теза підкріплена конкретним доказом (довідка з місця роботи, розрахунковий лист про заробітну платню тощо). У адвокатській практиці автора довелося зіткнутися з ситуацією, коли позивачка просила стягнути кошти в твердій грошовій сумі на трьох дітей, а відповідач, в свою чергу, заперечував саме проти такого способу стягнення, мотивуючи це тим, що в нього є заробітна платня, яка офіційно підтверджена довідкою з місця роботи (тобто належний та допустимий засіб доказування, який містить доказ) і саме в частці від заробітку потрібно стягувати аліменти на дітей. В той самий час відповідач, окрім того, що був керівником товариства з обмеженою відповідальністю, ще й був співзасновником такого господарського товариства, але навідрізь відмовлявся визнавати факт необхідності сплати і з прибутку товариства. Головною тезою на користь позиції позивачки щодо способу стягнення в твердій грошовій сумі стали імперативні положення ч. 1 ст. 184 СК України, що суд за заявою одержувача визначає стягнення аліментів у твердій грошовій сумі, тобто право вибору способу стягнення аліментів належить тому з батьків з ким проживають діти[0]. Саме беззаперечність та нормативна визначеність таких правил зумовила можливість доведення виключно тезами способу присудження аліментів. Що ж до контраргументів відповідача, то всі вони зводилися лише до Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру алімен-

тів, затверджених Постановою КМ України від 26 лютого 1993 року № 146, де мають місце доходи, які носять регулярний характер, як то заробітна платня. Через відсутність в означеному підзаконному акті прямої вказівки щодо врахування при визначенні розміру аліментів доходів від частки у статутному капіталі господарського товариства така теза в додаток з довідкою про заробітну платню відповідача, яку, він, як керівник товариства сам і створив дали змогу набути в сукупності таким категоріям характеру контраргументу. Отже, для забезпечення захисту інтересів осіб, які потребують утримання та однакового застосування нормативних положень в емпіричній діяльності слід доповнити п. 1 Постанови КМУ від 26 лютого 1993 р. № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» новим підпунктом наступного змісту: «відчуження частки у статутному капіталі господарського товариства, розподіленого прибутку (дивідендів) між учасниками господарського товариства, учасником якого є особа, з якої здійснюється стягнення».

Важливим аспектом поруч з вищевикладеним є також необхідність доведення обставин, встановлених ст. 182 СК України. Так, до обов'язку суду під час розгляду такої категорії справ входить врахування: 1) стану здоров'я та матеріального становища дитини; 2) стану здоров'я та матеріального становища платника аліментів; 3) наявності у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; 3-1) наявності на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, грошових коштів, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав; 3-2) доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; 4) інші обставини, що мають істотне значення. В силу змагальності процесу професійні особи, як то адвокати мають в обов'язковому порядку

доводити такі обставини заради формування внутрішнього переконання у уповноваженого суб'єкта щодо вірності саме їх правової позиції. Особливу увагу в сьогоднішніх реаліях у світлі приховування статків певними недобросовісними особами варто приділити саме аналізу положення щодо доведення стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів. Як бачимо, прямою вказівкою закону саме щодо такої обставини обов'язок доведення покладається на одну із сторін цивільного процесу, а саме: позивача. Отже, при відсутності ініціативи щодо такої складової з боку позивача у опонента взагалі не виникає жодного зобов'язання щодо побудови контртез чи контраргументів, і, логічно, відсутність необхідності доведення таких обставин задля недопущення врахування такого положення під час ухвалення судового рішення. До прикладу у автора як адвоката під час представлення інтересів клієнта виникла необхідність доведення досліджуваної обставини, адже відповідач стверджував, що має лише офіційну заробітну плату як керівник товариства з обмеженою відповідальністю, і, хоча, він є одночасно ще й співзасновником такого товариства, останнє є нерентабельним і не має жодного прибутку за рахунок якого можна було би мати додаткові активи. Автор зміг довести наявність рухомого та нерухомого майна, придбаного товариством, співзасновником якого він є, а от джерело походження таких коштів відповідач довести не зміг, адже за офіційними публічними даними фінансової звітності товариство мало незначний прибуток за минулий та позаминулий роки, а от активи товариства вирости більш ніж в 164 рази за прожитковий мінімум на одну працездатну особу. Звісно, відповідач, міг би за рахунок контраргументів, як то договір дарування, безповоротну фінансову допомогу чи іншим правочином спростувати доводи адвоката, однак ані відповідач, ані його представник цього не зробили і це дало змогу судді оцінити та прийняти

такі аргументи саме від позивача. У мотивувальній частині рішення про задоволення вимог позивачки суд навів наступний висновок, що зважаючи на офіційний дохід відповідача та наявність рухомого та нерухомого майна та корпоративних прав вимоги щодо стягнення аліментів в твердій грошовій сумі в достатньому для нормального розвитку

дітей розмірі підлягають задоволенню [7]. Отже, позитивний результат розгляду та вирішення конкретної справи залежить від ефективного здійснення процесу доведення з застосуванням усіх елементів доведення відповідно до його предмету та використання, переважно аргументів та/чи контраргументів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конвенція про права дитини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 № 50/155. База даних «Офіційний портал Верховної ради України / ВР України» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Кучер Т.М. Аліментні зобов'язання у цивілістичному процесі: автореф. дис. ... доктор юрид. наук: спец. 12.00.03. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. СПД Красновид. Київ, 2017. 43 с.
3. Єфременко В.В. Сторони у справах про стягнення аліментів на дітей. Форум права, 2007. № 3. URL:<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07evvand.pdf>
4. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду України від 22.08.2022 № 712/6313/21 (61-3728 св 22) URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105839491> (дата звернення: 30.05.2024)
5. Дерій О.О. Аліментні зобов'язання у цивілістичному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О. О. Дерій; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 18 с.
6. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 № 146. База даних «Офіційний портал Верховної ради України / ВР України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text>
7. Рішення Обухівського районного суду Київської області справа № 372/5470/23, провадження № 2-405/24 у справі про стягнення аліментів. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119060733>